

การสืบสานอัตลักษณ์การแสดงก้ำโต
ของคณะวัดแม่ชอดนำดำน (วัดเจ็ยวหลวง)
Inheritance of the Identity of the Kato Performance
of the Mae Sod Na Dan Temple (Wat Ngio Luang)
Community Group

นพดล ดิชสวน / Noppadol Dissuan¹

สุรัตน์ จงดา / Surat Jongda¹

อัศวิทย เรืองรอง / Akhawit Ruengrong²

Received: Feb. 25, 2025 Revised: May 2, 2025 Accepted: Jun. 9, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการสืบสานอัตลักษณ์การแสดงก้ำโตของคณะชุมชน วัดแม่ชอดนำดำน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยการรวบรวมศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ และข้อมูลภาคสนามของคณะชุมชนวัดแม่ชอดนำดำน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่มีประสบการณ์ด้านการแสดง มากกว่า 15 ปี โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบไม่มีเค้าโครง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าการแสดงก้ำโต มีลักษณะที่มีความสนุกสนาน สว่างาม ผสมกับลักษณะนิสัยของโตที่ต้องมีความซึ่เล่น และอดอ้อกับผู้ชม

¹สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

¹Thai Performing Arts, Graduate School, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts.

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

²Faculty of Humanities and Social Sciences Bansomdejchaopraya Rajabhat University.

การแสดงก้ำโตนี้ได้มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งมีกระบวนการแสดงเพียง 3 ขั้นตอน โดยจะยึดหลักขั้นตอนในการแสดงที่สืบทอดมา ดังนี้ 1) ทำไหว้ครู ผู้แสดงโตเชิดออกมาทำความเคารพผู้อาวุโสภายในงาน หากภายในงานมี พระพุทธรูปหรือพระสงฆ์ก็จะทำความเคารพก่อนเป็นลำดับแรก 2) กระบวนท่า แสดงความสามารถ ประกอบด้วยท่าเดินเป็นหลัก และท่ากินเงิน และ 3) กระบวนท่าจบ ผู้แสดงโตเชิดไหว้ผู้ชม กระบวนท่าทางการแสดงก้ำโตมี อัตลักษณ์การแสดงที่ถูกสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบันนี้ การปรับเปลี่ยนกระบวนท่าทาง การแต่งกาย และรูปแบบการแสดงของศิลปิน รุ่นใหม่ที่ได้มีการพัฒนาการแสดงก้ำโตให้มีความสนุกสนานและความน่าสนใจ มากยิ่งขึ้น แต่รูปแบบการแสดงแบบดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมายังคงอยู่ทั้ง 3 ขั้นตอน และกลายเป็นจารีตที่สำคัญของการแสดงก้ำโตของคณะชุมชน วัดแม่ซอดหน้าด่าน (วัดเจ็ยหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ ก้ำโต รูปแบบการแสดง องค์ประกอบการแสดง

Abstract

This research aimed to study the inheritance of the identity of the Kato performance of the Mae Sod Na Dan Temple (Wat Ngiew Luang) community group in Mae Sot District, Tak Province. The study employed document research, interviews, and field data of the Mae Sod Na Dan Temple (Wat Ngiew Luang) community group who have more than 15 years of experience in performing arts. The research instruments included unstructured interviews and participatory and non-participatory observations. The research results revealed that the Kato performance had a fun, elegant style, mixed with the character of the To, who must be playful and flirtatious with the audience. The Kato performance has been passed down from ancestors and contained only 3 steps in the performance process

passed down until these days: 1) Wai Khru gesture was performed by the To performers by bowing to pay respect to the elders in the event. If there are Buddha images or monks in the event, they will pay respect to them first; 2) The performance showing abilities mainly consisted of walking movements and money-eating gestures; and 3. The ending gesture was when the To performers bowed to the audience. The Kato performance gestures have an identity that has been passed down from ancestors. At present, there are changes in postures, costumes, and performance styles of new generation artists who have developed the performance of Kato to be more fun and interesting. However, the traditional performance style that has been passed down still remains in all the 3 steps and has become an important tradition of the Kato performance of the Mae Sod Na Dan Temple (Wat Ngio Luang) community group in Mae Sot District, Tak Province.

Keywords : Identity, Gato, Performance style, Performance elements

บทนำ

ชาวไทยใหญ่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้อพยพจากรัฐฉานในประเทศเมียนมาร์ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศจีน ประเทศไทย และประเทศลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่หลายจังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย โดยอยู่กันเป็นลักษณะชุมชน ซึ่งอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งมีแห่งเดียวในภาคเหนือตอนล่างนั้น การศึกษาได้พบว่ามีประวัติการอพยพมาจากเมืองตองจี ซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงอยู่ในภาคใต้ของรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ตั้งแต่ 150 ปีมาแล้ว มีความแตกต่างด้านภาษาพูดจากชาวไทยใหญ่ในภาคเหนือตอนบน ซึ่งอพยพมาจากเมืองเชียงตุง ในภาคตะวันออก อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, อรทัย ชินอัครพงศ์ และอัจฉรา อั้งตระกูล (2560, น.56) กล่าวไว้ว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในการอพยพ

เคลื่อนย้ายของคนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่จากรัฐฉานที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย เข้ามาพร้อมกับวัฒนธรรมของตนเอง ดังนั้นเราจึงพบเห็นวัฒนธรรมไทใหญ่ในประเทศไทย ในพื้นที่ต่าง ๆ ของทางภาคเหนือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีรูปแบบประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ตนเอง อาทิ ภาษาพูด การแต่งกายการกิน การแสดง การละเล่น วิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ประเพณีวัฒนธรรมในรอบปี ตลอดจนศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างจากคนไทยทั่วไป กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่มีความเชื่อในพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น แม้ว่าจะอพยพมาอยู่ในเมืองไทย แต่ยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรมตามประเพณี 12 เดือน ซึ่งรูปแบบกิจกรรมตามประเพณีก็แตกต่างกันออกไป แต่หนึ่งประเพณีของชาวไทใหญ่ที่ได้แฝงไปความมั่งงามของศิลปะการแสดงและมีอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ การแสดงก้านก ก้าโต

ก้าโต เป็นศิลปะการแสดงของชาวไทใหญ่ ได้ปรากฏอยู่ในตำนานความเชื่อทางศาสนาที่ได้เล่าสืบทอดกันมาว่าในวันที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จลงมาจากสวรรค์ หลังจากเสด็จไปโปรดพระพุทธมารดา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในวันนั้นสัตว์ทั้งสามโลกจะสามารถมองเห็นกันได้ทั้งหมด มีเทวดา มนุษย์ และสัตว์ในป่าหิมพานต์ทั้งหลายได้ออกมาเฝ้ารับเสด็จกันอย่างเนืองแน่นด้วยอากัปกิริยาที่สุขเกษมเปรมปรีดา และหนึ่งในสัตว์ป่าหิมพานต์เหล่านั้น คือ โต ออกมารำแพนหรือฟ้อนรำ เพื่อถวายพระพุทธเจ้า นอกจากนั้นโตยังได้ช่วยคาบเอาข้าวตอก ดอกไม้ สิ่งของ และทรัพย์สินแก้วแหวนเงินทอง จากผู้มารับเฝ้าเสด็จที่ประสงค์จะทำบุญใส่บาตรของพระพุทธเจ้า ด้วยลักษณะลำคออันยาวเป็นพิเศษของโต ทำให้มีผู้คนมากมายเอาสิ่งของแก้วแหวนเงินทอง ข้าวตอก และดอกไม้ฝากให้โตคาบมาถวายใส่บาตรของพระพุทธเจ้าแทนตนเอง (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2542, น.118) จากตำนานความเชื่อได้สะท้อนถึงความสำคัญของโตที่มีต่อศาสนาผ่านรูปแบบการแสดงที่นำมาเชื่อมโยงกับประเพณีทางศาสนาของชาวไทใหญ่ได้แก่ พิธีออกหว่า หรือวันออกพรรษา ตั้งแต่สมัยอดีตสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และกลายเป็นการแสดงที่มีอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่สืบมา

จากการสัมภาษณ์ ธนัช จู (2567) นักแสดงคณะก้าโต ได้กล่าวว่า “ก้า” ภาษาไทยไทใหญ่ หมายความว่า ฟ้อนรำ คำว่า “โต” มีความหมายว่า ใหญ่ หรือ เจริญ ก้าโตจึงเป็นการฟ้อนรำที่เป็นมงคลของชาวไทใหญ่ โดยมีความเชื่อมาจากสัตว์ชนิดหนึ่งที่เชื่อกันว่า เป็นสัตว์ป่าหิมพานต์ที่มีอยู่ในตำนานความเชื่อ สอดคล้องกับตำนานเรื่องการเดินทางของพระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ โดยมีลักษณะจากการผสมของสัตว์ 9 ชนิด คือ มีตัวลำสันเหมือนสิงโต หัวเหมือน กระต่าย ตาเหมือนมังกร ใบหูเหมือนน่ว เขาเหมือนนกวาง ลำคอเรียวยาวเล็กเหมือนคอ อูฐ หงอนบนหัวเหมือนหงอนไก่ คางเหมือนแพะ หางเหมือนเสี้ยนผา มีพละกำลัง และท่าทางเหาะอย่างเหมือนม้า ซึ่งศิลปะการฟ้อนโต ในรัฐฉานประเทศเมียนมาร์ หรือในประเทศไทยที่มีชุมชนไทใหญ่อาศัยอยู่ ยังคงมีความเชื่อและการยึดถือ ปฏิบัติต่าง ๆ เหมือนกับศิลปะการฟ้อนนกกิ้งกะหล่า การเล่นท่าทางและความหมายนั้นจะเหมือนกัน คือ มีท่าไหว้ครูเป็นท่าหลักเหมือนกัน ชาวไทใหญ่ เป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมอันดีงาม ทำอะไรก็นึกถึงครูบาอาจารย์ ไม่ว่าจะในการละเล่นอะไรจะมีตอนหนึ่งที่ไหว้ครู และเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ที่เป็นประธาน ในงานนั้นเสมอ สิ่งนี้เชิดขาดไม่ได้โดยเด็ดขาด ลีลาท่าทางต่าง ๆ ต้องมีลีลาอาการเหมือนสัตว์ ลีลาการเล่นจะแตกต่างกันออกไปตามความสามารถของผู้เล่น ท่าจบ จะจบด้วยได้นั่งหมอบไว้ขอขอบคุณเจ้าภาพคนดูกลางเวที (ศรีนประภา ภัทรจินดา, 2562, น.45) จากการศึกษาของผู้วิจัยได้พบว่าการแสดงก้าโตนั้น มีรูปแบบ และวิธีการเล่นแตกต่างกันไปตามความสามารถของผู้แสดงที่ได้รับการถ่ายทอดมา แต่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมในการแสดงนั้นคือ การไหว้ครู หรือการให้ความเคารพผู้ที่อาวุโส แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้การแสดงก้าโตเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชาวไทใหญ่ คือ ลักษณะชุดเครื่องแต่งกายที่ได้ออกแบบมาให้มีลักษณะ พิเศษและโดดเด่นผสมผสานกับกระบวนการและเทคนิคการละเล่นที่เหมือนกับ สัตว์ จึงทำให้ก้าโตนั้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านการแสดงที่ทรงคุณค่าของ ชาวไทใหญ่

ชุมชนชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอด เป็นพื้นที่เดียวทาง ภาคเหนือตอนล่างที่มีการอาศัยอยู่ของชาวไทใหญ่ และมีคณะก้าโต ในพื้นที่

อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญ จึงได้นำมาเป็นประเด็นในการศึกษาค้นคว้า จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น การแสดงก้ำโตของคณะวัดแม่สอดน่าน (วัดเจ็ยหลวง) พบว่า ยังคงรักษาลักษณะรูปแบบกระบวนการทำทางในการแสดงแบบดั้งเดิมที่ได้สืบทอดกันมาและมีการพัฒนาสร้างสรรค์ทำทางขึ้นใหม่ เห็นได้ว่าการแสดงก้ำโต นอกจากจะเป็นการแสดงที่มีวัตถุประสงค์อันเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาแล้ว ยังเป็นการแสดงถึงทักษะความสามารถของคนเชิดในการเคลื่อนไหวเลียนแบบท่าทางของสัตว์ที่อาศัยอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ในการปฏิบัติทำทางและจำเป็นต้องมีทักษะในด้านการทรงตัว การเคลื่อนไหวของจังหวะทำให้สัมพันธ์กันทั้ง 2 คน ผู้วิจัยจึงเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญและต้องการศึกษาอัตลักษณ์การแสดงก้ำโตของชาวไทยใหญ่ที่ได้มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งจัดเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญสามารถเป็นข้อมูลในทางทฤษฎีและเป็นแนวทางการปฏิบัติ รวมถึงการรักษาวิถีการแสดงก้ำโตที่เป็นอัตลักษณ์ของคณะชุมชนวัดแม่สอดน่าน (วัดเจ็ยหลวง) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาการแสดงก้ำโตของชาวไทยใหญ่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการสืบสานอัตลักษณ์การแสดงก้ำโตของคณะชุมชนวัดแม่สอดน่าน (วัดเจ็ยหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ขอบเขตการวิจัย

1.1 ด้านเนื้อหา

ศึกษาประวัติความเป็นมา รูปแบบการแสดง องค์ประกอบการแสดง และการสืบสานอัตลักษณ์ของการแสดงก้ำโต ของคณะชุมชนวัดแม่สอดน่าน (วัดเจ็ยหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

1.2 ด้านพื้นที่

ผู้วิจัยศึกษาการแสดงก้ำโตของคณะชุมชนวัดแม่สอดน่าน (วัดเจ็ยหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

1.3 ด้านระยะเวลา

ระยะเวลาของการศึกษาวิจัย พฤษภาคม 2565 - พฤษภาคม 2568

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้มุ่งศึกษาข้อมูลจากหนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์การฝึกหัดท่าทางและการศึกษาจากวีดิทัศน์ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์สรุปและอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร รวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย บทความ เอกสาร ตำรา และหนังสือต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและมีเนื้อหาสัมพันธ์กับขอบเขตงานวิจัย

2. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ การสืบทอดการแสดงก้ำโตของชาวไทยใหญ่ คณะชุมชนวัดแม่ชื่อนำด่าน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

2.1 การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ คือ นายประพันธ์ ไชยวงษ์ นายประสิทธิ์ ลือชัย และนายธน์ช จู นักแสดงก้ำโตของคณะชุมชนวัดแม่ชื่อนำด่าน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความรู้ในการแสดงก้ำโตไม่น้อยกว่า 15 ปี

2.2 การลงภาคสนาม โดยสังเกตทั้งแบบไม่มีส่วนร่วมและมีส่วนร่วม ตลอดจนการฝึกปฏิบัติท่าทางในการแสดงจากนักแสดงก้ำโตคณะชุมชนวัดแม่ชื่อนำด่าน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

3. เรียบเรียงข้อมูลก่อนนำมาวิเคราะห์ อภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมา

ผลการวิจัยพบว่า การแสดงก้ำโตของคณะชุมชนวัดแม่ชื่อนำด่าน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่ได้อพยพมาจากเมืองตองยีในรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก รูปแบบศิลปะวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวไทยใหญ่

ได้ถูกสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทำรำส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานชาวไทยใหญ่ในชุมชนของตนเอง โดยมีนายประพันธ์ ไชยวงษ์ ศิลปินพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ เป็นผู้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยประพันธ์ ไชยวงษ์ (2567) ได้กล่าวไว้ว่า ตนเองได้เริ่มเข้ามาเป็นนักแสดงก้ำโตตั้งแต่วัยเด็กได้เห็นการแสดงก้ำโตจากบรรพบุรุษของตนเองจึงเกิดความสนใจและได้ฝึกกระบวนท่าทางและเล่นดนตรีจากนักแสดงของชุมชนวัดแม่ชอดนาค่าน (วัดเจ็ยหลวง) จนตนเองมีความสามารถในการเล่นที่เก่งยิ่งขึ้นและกลายเป็นคณะแสดงก้ำโตที่มีชื่อเสียงในหมู่ชาวไทยใหญ่ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จากนั้นเมื่อตนเองมีอายุที่มากขึ้น จึงได้ถ่ายทอดกระบวนท่าทางให้กับนายประสิทธิ์ ลือชัย เป็นผู้สืบทอดกระบวนท่าทางการแสดงต่อไป

การแสดงก้ำโตนิยมแสดงในงานมงคลของชาวไทยใหญ่ โดยเฉพาะงานมงคลที่มีความเกี่ยวข้องกับทางด้านศาสนา จะพบเห็นการแสดงก้ำโตในทุกประเพณี ทุกกิจกรรมของชาวไทยใหญ่ที่เป็นงานมงคล รื่นเริงหรืองานที่เกี่ยวข้องกับศาสนา อาทิ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา งานกฐิน งานลอยกระทง งานสงกรานต์ งานปีใหม่เครือไต โดยลักษณะการแสดงของก้ำโตในสมัยก่อนที่มีการสืบทอดมาจะมีลักษณะที่แตกต่างจากการแสดงก้ำโตในสมัยปัจจุบัน เพราะเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์การแสดงมีขนาดใหญ่ เคลื่อนไหวได้ยาก และมีโครงสร้างที่หนักกว่าในยุคปัจจุบัน โดยมีรูปแบบการแสดงและองค์ประกอบ การแสดงที่ได้รับสืบทอดมา ดังนี้

2. รูปแบบการแสดง

การแสดงก้ำโตในแบบเดิมที่ได้สืบทอด มีการเลียนแบบท่าทางการเคลื่อนไหวของม้า มีการแสดงออกท่าทางที่สื่อถึงการเดิน การไหว้ โดยยึดหลักขั้นตอนในการแสดงที่สืบทอดมา ดังนี้

1. ท่าไหว้ครู ผู้แสดงโตเซ็ดออกมาทำความเคารพผู้อาวุโสภายในงาน แต่ถ้าภายในงานมีพระพุทธรูปหรือพระสงฆ์ ก็จะทำความเคารพก่อนเป็นลำดับแรก

2. กระบวนท่าแสดงความสามารถ ประกอบด้วย ท่าเดินเป็นหลัก และท่ากินเงิน

3. ทำจบ ผู้แสดงโตเซ็ดไหว้ผู้ชม

โดยการเปลี่ยนท่าทางต่าง ๆ ในการแสดง คนเซ็ดทั้ง 2 คน ต้องอาศัยไหวพริบ ความว่องไว เพื่อให้การแสดงนั้นออกมาสมจริงและสมบูรณ์แบบที่สุด โดยคำนึงถึงระยะเวลา สถานที่ และความต้องการของคณะเจ้าภาพในการจัดงานนั้นเป็นสำคัญ

3. องค์ประกอบการแสดง

3.1 ผู้แสดง

การแสดงก้ำโตเป็นการแสดงที่ถูกสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดท่าทางส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานชาวไทใหญ่ในชุมชนของตนเอง ก่อนเริ่มการฝึกฝนผู้แสดงทุกคนจะต้องผ่านการไหว้ครูฝากตัวเป็นศิษย์ก่อน เรียกว่า พิธียกขันกันตอครู ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในสมัยก่อน การคัดเลือกผู้แสดงจะคัดเลือกจากส่วนสูงของคนเซ็ด ผู้ที่มีส่วนสูงมากกว่าจะเป็นคนเซ็ดส่วนท้าย แต่ปัจจุบันได้คัดเลือกตามความสมัครใจของผู้ฝึกหัด โดยฝึกเซ็ดทั้ง 2 ส่วน ได้แก่

- คนเซ็ดส่วนหัว มีหน้าที่ในการควบคุมการเคลื่อนไหวขา ส่วนหน้าและศีรษะเป็นหลัก มือทั้ง 2 ข้างจับส่วนหัวและบังคับให้เคลื่อนไหวไปในท่าทางต่าง ๆ พร้อมกับใช้มือขยับส่วนปากในท่ากินเงิน

- คนเซ็ดส่วนท้าย มีหน้าที่ควบคุมการเคลื่อนไหวของส่วนหลัง โดยมือทั้งสองข้างจะถือโรงซุดไว้ และนำเชือกคล้องไว้ที่คอเพื่อประคองส่วนของลำตัวและบังคับไปตามทิศเดียวกันกับผู้เซ็ดส่วนหัว คนเซ็ดส่วนท้ายจะต้องมีความอดทน แข็งแรง คล่องแคล่ว ว่องไว และต้องปฏิบัติท่าทางให้สัมพันธ์กับคนเซ็ดส่วนหัวอีกด้วย

ภาพที่ 1 ลักษณะการต่อตัวของผู้แสดง
(ที่มา : นพดล ดิษสวน, 2568)

ในช่วงแรกก่อนเริ่มการฝึกท่ารำ ผู้แสดงต้องยึดกล้ามเนื้อโดยเฉพาะส่วนขา เพราะการแสดงก้าโตจะต้องใช้ความแข็งแรงของส่วนขาเป็นหลัก การฝึกซ้อมคนเข็ดส่วนหัวจะจับไม้ที่จำลองเป็นลักษณะของหัวโต เพื่อฝึกการควบคุมและขยับศีรษะของโตไปตามกริยาท่าทาง คนเข็ดส่วนท้ายจะถืออุปกรณ์ช่วงหลังและนำเชือกที่ผูกกับโครงชุดพาดคอไว้ โดยเริ่มจากฝึกเคลื่อนไหวโดยการย่อเท้า และก้าวเท้าตามจังหวะ ให้เกิดความชำนาญและสัมพันธ์กัน ทั้ง 2 คน โดยใช้มือรวางตีกำกับจังหวะเพื่อประกอบการฝึกท่าทาง ผู้แสดงทุกคนต้องผ่านการฝึกท่าทางพื้นฐาน ได้แก่ ท่าเดิน ท่าไหว้ และท่ากินเงิน

3.2 การแต่งกาย

การแต่งกายของการแสดงก้าโตในสมัยก่อนนั้น ประพันธ์ ไชยวงษ์ (2567) กล่าวว่า ใช้โครงไม้ไผ่สานเป็นลำตัว ส่วนหัวทำจากโครงไม้แกะสลักและประดิษฐ์ขึ้นตามลักษณะของโตในความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมา โดยใช้วัสดุคือ เชือกฟางหลากสีมาผูกไว้ให้หัวเหมือนลักษณะขนของโต ซึ่งในปัจจุบันทางคณะไม่มีชุดเครื่องแต่งกายแบบเดิมไว้ให้ศึกษาแล้ว มีเพียงภาพถ่ายที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นหลักฐานในการอ้างอิงข้อมูล

ภาพที่ 2 ลักษณะเครื่องแต่งกายของการแสดงก้ำโต
(ที่มา : จันทรา ศรีพรหมรักษ์, 2567)

3.3 ดนตรีประกอบการแสดง

การแสดงก้ำโตใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองของชาวไทใหญ่ ได้แก่

- กลองกันยาว เป็นเครื่องดนตรี ที่ทำนองเพลงหลักในการแสดง
- ซ้องราว ใช้ตีสำหรับการควบคุมท่าทางการเดินของผู้แสดง
- ฉาบ เครื่องดนตรีที่ใช้ตีประกอบเพื่อสร้างความเร้าใจในการแสดง

3.4 โอกาสในการแสดงก้ำโต

การแสดงก้ำโตของชาวไทใหญ่ คณะวัดแม่ซอดนำดำน (วัดเจ็ยหลวง) มักจะนิยมแสดงในงานรื่นเริงที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาของชาวไทใหญ่ อาทิ งานประเพณีออกหว่า งานปอยสังลอง งานประเพณีทอดกฐิน งานปีใหม่เครือไต เป็นต้น

ภาพที่ 3 การแสดงก้ำโตในงานปีใหม่เครือไต
(ที่มา : ธนัช จู, 2567)

4. การสืบสานอัตลักษณ์การแสดงก้ำโต คณะวัดแม่ซอดนำดำน (วัดเจ็ยวหลวง)

การแสดงก้ำโตของคณะชุมชนวัดแม่ซอดนำดำน (วัดเจ็ยวหลวง) จากสมัยโบราณที่ได้มีการสืบทอดกันมา เป็นการแสดงที่มีส่วนสำคัญในงานประเพณีทางศาสนาของชาวไทใหญ่ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องราวของสัตว์ป่า หิมพานต์ที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “โต” โดยได้นำเอาท่าทางและลักษณะตามความเชื่อมาจัดทำเป็นเครื่องแต่งกาย และมีการนำเอาท่าทางต่าง ๆ ของสัตว์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ม้า สิงโต หรือความอดอ้อนของสุนัข มาประดิษฐ์ให้ กระบวนท่าทางมีความสนุกสนาน โดยสืบทอดกันมาผ่านรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่รุ่นของ นายประพันธ์ ไชยวงษ์ ได้ส่งต่อมา มายังรุ่นของนายประสิทธิ์ ลือชัย และในรุ่นปัจจุบัน คือ พระศิริภัทร สิริภทโท และนายธนัช จู ซึ่งในปัจจุบันก็ได้มีการพัฒนาทั้งในรูปแบบของการแต่งกาย เพื่อให้สะดวกต่อการเคลื่อนไหวท่าทางและกระบวนท่าทางให้เป็นอัตลักษณ์ประจำคณะของตนเอง แต่สิ่งที่คณะวัดแม่ซอดนำดำน (วัดเจ็ยวหลวง) ยังคงอนุรักษ์และสืบทอดไว้นั้นก็คือขั้นตอนการแสดงทั้ง 3 ขั้นตอน และกระบวนท่าที่มีการสืบทอดตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งมีลักษณะกระบวนท่าทางและขั้นตอน ดังนี้

4.1 กระบวนท่าทางการแสดงก้ำโต คณะวัดแม่ชอดนำดำน (วัดเจ็ยวหลวง)

กระบวนท่าทางในการแสดงก้ำโตของคณะชุมชนวัดแม่ชอดนำดำน (วัดเจ็ยวหลวง) ได้รับการถ่ายทอดมาจากจากบรรพบุรุษชาวไทยใหญ่ของตนเองที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอแม่สอดจังหวัดตาก มีลักษณะเฉพาะที่เป็นอัตลักษณ์ของการแสดงก้ำโต โดยกระบวนท่าทางในการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1. ท่าไหว้ครู 2. ท่าแสดงความสามารถ และ 3. กระบวนท่าจบ

ตารางที่ 1 กระบวนท่าทางการแสดงก้ำโต คณะวัดแม่ชอดนำดำน (วัดเจ็ยวหลวง)

ท่าที่	ชื่อท่า	รูปภาพท่าทาง	คำอธิบายท่าทาง
กระบวนท่าไหว้ครู			
1.	ท่าเตรียม		<p>คนเข็ดส่วนหน้า มือ: ถือหัวโตชูขึ้นเหนือศีรษะ บิดหน้าโตไปมา เท้า: ยืนกางขาทั้งสองข้างออก ศีรษะ: ตั้งตรง</p> <p>คนเข็ดส่วนหลัง มือ: มือทั้งสองข้างจับโครงชุดไว้ เท้า: ยืนกางขาทั้งสองข้างออก ศีรษะ: ตั้งตรง</p>
2.	ท่าไหว้ครูหรือไหว้ผู้อาวุโสไหว้พระ		<p>คนเข็ดส่วนหน้า มือ: ถือหัวโตชูขึ้นเหนือศีรษะ โค้งหัวโตลงไหว้ 3 ครั้ง เท้า: ยืนกางขาทั้งสองข้างออก ศีรษะ: โค้งลงตามลักษณะของหัวโต 3 ครั้ง ลำตัว: โค้งลงไปด้านหน้า</p> <p>คนเข็ดส่วนหลัง มือ: มือทั้งสองข้างจับโครงชุดไว้</p>

ท่าที่	ชื่อท่า	รูปภาพท่าทาง	คำอธิบายท่าทาง
			<p>มือ: มือทั้งสองข้างจับโครงชุดไว้</p> <p>เท้า: ยืนกางขาทั้งสองข้างออก</p> <p>ศีรษะ: โค้งลงตามหัวโต</p> <p>ไปด้านหน้า 3 ครั้ง</p> <p>ลำตัว: โค้งลงตามหัวโต</p> <p>ไปด้านหน้า 3 ครั้ง</p>
กระบวนการท่าแสดงความสามารถ			
1.	ท่าเดิน	 	<p>คนเข็ดส่วนหน้า</p> <p>มือ: ถือหัวโต เคลื่อนไหวขึ้นลง และไปทางซ้าย ขวา ตามจังหวะเพลง</p> <p>เท้า: ย่ำตามจังหวะของฆ้องราว โดยจะเริ่มเดินไปทางซ้ายหรือขวาก่อนขึ้นอยู่กับผู้เข็ด</p> <p>ศีรษะ: โค้งไปตามลักษณะของหัวโต</p> <p>คนเข็ดส่วนหลัง</p> <p>มือ: มือทั้งสองข้างจับโครงชุดไว้</p> <p>เท้า: ย่ำตามจังหวะของฆ้องราว โดยเท้าจะต้องสัมพันธ์กับผู้เข็ดส่วนหน้า</p> <p>ศีรษะ: ส่ายไปตามลักษณะของหัวโตที่เคลื่อนไหวอยู่ด้านหน้า</p>
2.	ท่ากินเงิน		<p>คนเข็ดส่วนหน้า</p> <p>มือ: ถือหัวโตยื่นไปที่มือของผู้ให้เงิน จากนั้นใช้มือขยับปากโตและหยิบเงินผ่านปากของโตเข้ามา</p> <p>เท้า: ก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไป</p>

ท่าที่	ชื่อท่า	รูปภาพท่าทาง	คำอธิบายท่าทาง
			<p>ด้านหน้า ย่อเข่าลงเล็กน้อย ศีรษะ: โค้งไปตามลักษณะของหัวโต</p> <p>คนเข็ดส่วนหลัง มือ: มือทั้งสองข้างจับโครงชุดไว้ เท้า: ก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปด้านหน้า ย่อเข่าลงเล็กน้อยตามผู้เข็ดส่วนหน้า ศีรษะ: โค้งลงไปตามลักษณะของหัวโตที่เคลื่อนไหวอยู่ด้านหน้า</p>
กระบวนท่าจบ			
1.	ท่าไหว้		<p>คนเข็ดส่วนหน้า มือ: ถือหัวโตชูขึ้นเหนือศีรษะ โค้งหัวโตลงไหว้ 3 ครั้ง เท้า: ยืนกางขาทั้งสองข้างออก ศีรษะ: โค้งลงตามลักษณะของหัวโต 3 ครั้ง ลำตัว: โค้งลงไปด้านหน้า</p> <p>คนเข็ดส่วนหลัง มือ: มือทั้งสองข้างจับโครงชุดไว้ เท้า: ยืนกางขาทั้งสองข้างออก ศีรษะ: โค้งลงตามหัวโตไปด้านหน้า 3 ครั้ง ลำตัว: โค้งโค้งลงตามหัวโตไปด้านหน้า 3 ครั้ง</p>

สรุปและอภิปรายผล

การแสดงก้ำโตของคณะชุมชนวัดแม่ซอดนำด่าน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตากมีประวัติความเป็นมาจากเมืองตองยี ในรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นการแสดงที่มีความสนุกสนานสง่างามสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของโตที่ต้องมีความซึ่เล่น และออต้ออันกับผู้ชม

การแสดงก้ำโตได้มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งมีรูปแบบและกระบวนการแสดงเพียง 3 ขั้นตอน คือ 1. ทำไหว้ครู ผู้แสดงโตเซ็ดออกมาทำความเคารพผู้อาวุโสภายในงาน แต่ถ้าภายในงานมีพระพุทธรูปหรือพระสงฆ์ ก็จะทำความเคารพก่อนเป็นลำดับแรก 2. กระบวนท่าแสดงความสามารถ ประกอบด้วยท่าเดินเป็นหลักและท่ากินเงิน และ 3. กระบวนท่าจบ ผู้แสดงโตเซ็ดไหว้ผู้ชม

กระบวนท่าทางการแสดงก้ำโตเป็นรูปแบบการสืบทอดอัตลักษณ์การแสดงที่ถูกสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบันนี้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนท่าทางการแต่งกาย และรูปแบบการแสดงของศิลปินรุ่นใหม่ที่ได้มีการพัฒนาการแสดงก้ำโตให้มีความสนุกสนานและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นแต่รูปแบบการแสดงแบบดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมายังคงอยู่และกลายเป็นจารีตที่สำคัญของการแสดงก้ำโตของคณะชุมชนวัดแม่ซอดนำด่าน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก นอกจากนี้ยังถูกสอดแทรกและมีบทบาทสำคัญในประเพณีทางศาสนาที่สำคัญของชาวไทยใหญ่ ชุมชนวัดแม่ซอดนำด่าน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ก็คือ ประเพณีออกพรรษา ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีปีใหม่เครือไต อีกด้วย

การแสดงก้ำโตของคณะชุมชนวัดแม่ซอดนำด่าน (วัดเจ็ยวหลวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จากอดีตจนถึงปัจจุบันยังคงรักษาสิ่งที่เป็นขนบธรรมเนียมและจารีตของการแสดงสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ อุทัย หิรัญโต (2526) ได้กล่าวว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้น จะเริ่มต้นจากแนวคิดที่มนุษย์มีการเรียนรู้้อย่างตลอดเวลา ส่งผลต่อความสามารถด้านสติปัญญา เกิดมุมมองและความรู้สึกนึกคิดที่ช่วยให้นักศึกษามีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของตนและ

ยังช่วยให้มนุษย์สามารถนำสิ่งที่ได้จากกระบวนการทางความคิดถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้ ซึ่งในลักษณะการพัฒนาของการแสดงก้ำโตมีการส่งต่อกระบวนการท่าทางการแสดง ขั้นตอนและวิธีแสดงจากรุ่นสู่รุ่น โดยเริ่มจากการส่งต่อในกลุ่มของบุคคลที่เป็นศิลปินผู้ถ่ายทอดกับผู้รับการถ่ายทอด จนเกิดเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ที่เรียกว่าการเรียนรู้ซึ่งการถ่ายทอดวัฒนธรรมยังถือว่าเป็นกระบวนการสอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมการให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่หรือการเคารพต่อพระพุทธศาสนา

การแสดงก้ำโตเป็นคุณค่าทางศิลปะการแสดงของชาวไทยใหญ่ที่เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนแห่งความศรัทธาทางศาสนาในทางพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรมของความเป็นชาติพันธุ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่สืบมา จากความเป็นมาและการสืบทอดการแสดงก้ำโตของชาวไทยใหญ่ ถึงแม้จะเป็นการแสดงที่เกิดขึ้นจากตำนานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เรื่องเล่าที่ถูกถ่ายทอดกันมาทางมุขปาถะก็ได้กลายมาเป็นรูปแบบการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมได้อย่างลงตัว มีความสนุกสนานและสวยงามที่มีมานานตั้งแต่สมัยอดีต จนทำให้ปัจจุบันการแสดงก้ำโตของคณะวัดแม่ชื่อนำदान (วัดเจ็ยหลวง) เป็นที่รู้จัก และเป็นที่ยอมรับในหมู่ของชาวไทยใหญ่ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

เอกสารอ้างอิง

- จันทรา ศรีพรหมรักษ์. (2567). *ลักษณะเครื่องแต่งกายของการแสดงก้ำโต* [รูปภาพ]. ประธานคณะกรรมการชุมชนวัดแม่ชอดนำดำน (วัดเจ็ยवलวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก.
- ธนัช จู. (ศิลปินพื้นบ้านชาวไทใหญ่ คณะวัดแม่ชอดนำดำน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก). สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2567.
- _____. (2567). *การแสดงก้ำโตในงานปีใหม่เครือไต* [รูปภาพ]. นักแสดงก้ำโต ของคณะคณะชุมชนวัดแม่ชอดนำดำน (วัดเจ็ยवलวง) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก.
- นพดล ดิษสวน. (2568). *กระบวนการทางการแสดงก้ำโต คณะวัดแม่ชอดนำดำน (วัดเจ็ยवलวง)* [ตาราง]. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- _____. (2568). *ลักษณะการต่อตัวของนักแสดง* [รูปภาพ]. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- ประพันธ์ ไชยวงษ์. (ศิลปินพื้นบ้านชาวไทใหญ่ คณะวัดแม่ชอดนำดำน). สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2567.
- ศรินประภา ภัทรจินดา. (2556). *กระบวนการสร้างสรรค์การฟ้อนกิ่งกะหล่ำ*. [วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์].
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่มที่ 9. มุลนิธิ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย, ธนาคารไทยพาณิชย์*.
- อุทัย หิริญโต. (2526). *สารานุกรมสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา*. โอเดียนสโตร์.
- อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, อรทัย ชินอัครพงศ์ และอัจฉรา อึ้งตระกูล. (2560). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง ชาติพันธุ์ลาวอุตรดิตถ์ อัตลักษณ์ ภาษาและวัฒนธรรมสืบสาน โครงการวิจัยภูมิปัญญาทางภาษาและการสืบสานภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทภาคเหนือตอนล่าง: กระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษา ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น*. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.